

Význam obětní smrti pro vývoj Země

20. listopadu 1915, Berlín, GA 157a

Rudolf Steiner

Dny, kdy jsme teď mohli být pospolu, jsme využili k tomu, abychom z jedné či druhé strany vrhli světlo na souvislost životů lidí tady na fyzické pláni a životů prožívaných mezi smrtí a novým narozením a také [abychom si řekli] leccos o souvislosti jednotlivých po sobě následujících pozemských životů, jimiž člověk prochází. Viděli jste, že když se pokoušíme jít do podrobností těchto poměrů, začíná být jejich zkoumání komplikované, avšak teprve tehdy začíná být náležitě plodné, protože teprve zkoumání zacházející do podrobností nám může přinést vysvětlení konkrétních životních otázek a životních záhad. Budeme v takovýchto úvahách pokračovat; dnes však musíme začít tím, že se poněkud podíváme na členění člověka, které sice známe, ale které si musíme zopakovat a probrat je s ohledem na zvláštnosti, jež budou důležité pro následující úvahu.

[... Země se vyvíjí v epochách. Člověk, se v těchto epochách inkarnuje - většinou vícekrát v jedné epoše - aby přijal síly působící v dané epoše. Duševní život jednotlivých epoch se liší, liší se prožívání fyzického, éterného a astrálního těla.]

Vědomí astrálního těla a pravého Já

Co se týká astrálního těla, platí ovšem ještě něco úplně jiného, a sice toto: Kdybychom si mohli uvědomit všechny jednotlivosti, které astrální tělo ví, nebyl by to pro náš současný život žádný zisk. Neboť bychom v důsledku toho žili v rámci lidstva skutečně jako automaty. Naše astrální tělo - nikoli naše vědomí, ale naše astrální tělo - například opravdu ví, jaký má vztah ke všem jednotlivým lidem, s nimiž se v životě setkává. Naše astrální tělo má takovéto vědomí. Takže kdybychom mohli - ten, kdo to chce, to ovšem nedokáže a ten, kdo to dokáže, to neudělá, protože by to vedlo k vytvoření okultního egoismu nejhoršího druhu - kdybychom si však mohli uvědomit všechno, co ví astrální tělo, pak bychom například přesně věděli: S tou a tou osobností si způsobíš nepříjemnosti, s tou a tou prožiješ potěšitelné věci. Taková znalost by přirozeně úplně změnila [naš] život, avšak pro náš současný pozemský poměr v nepříznivém smyslu. Mohl bych ještě mnoho vyprávět o tom, co astrální tělo ví, své vědění však uplatňuje i nevědomě a je to pouze vědění, které se v celé souvislosti lidského života příliš nebere na vědomí.

Dejme tomu, že někdo zahyne při nějakém neštěstí. Když se díváme na běžný lidský život, jeví se nám to tak, že toto neštěstí člověka postihlo. S vědomím, jaké v současnosti má, si člověk neštěstí nevyhledává. Kdybychom ale přezkoumali astrální tělo, nenašli bychom žádné neštěstí, které si člověk, nakolik je v astrálním těle, nevyhledá. To, co je pro běžné vědomí nutné, vyhledává astrální tělo na základě svobodné vnitřní volby. Astrální tělo to tak chce, skutečně chce. Dokonce i když člověka přejede vlak, astrální tělo to pro celou souvislost života uvážilo a není to něco, co by se přihodilo jen tak.

Ve svém astrálním těle máme tedy jako moudrost své spojení s ostatními lidmi, ale máme [v něm] také své spojení s celým vnějším životem, s tím, co se odehrává jako přírodní nebo jiné, sociální události, do nichž jsme vtaženi. Je dobře, že nám to je - a má být - uzavřeno, jinak bychom se pro další vývoj nic nenaučili. V astrálním těle je obsažena skutečná myšlenka, tedy určitá vědomost o všem, na co naše bytost ukazuje v souvislosti s událostmi a lidskými aspekty, do nichž jsme vtaženi. Jak jsem říkal, lidé si to v běžném životě příliš neuvědomují. Neboť když se člověku přihodí něco, o čem řekne, že se mu to prostě přihodilo, pak si zpravidla všímá jen toho, že se mu to zkrátka přihodilo. Skutečně nebere v úvahu, co by se stalo, kdyby se mu to právě nepřihodilo. Chtěl bych uvést jeden eklatantní případ. Nějaký člověk se v jistém okamžiku svého života zraní. Obvykle si, není-liž pravda, pomyslí: Nu, tak jsem se zranil. - Tím to pro něj končí. Co by se však stalo, kdyby nebyl zraněn, o tom nepřemýšlí. Vždyť zraněním se mění celý život, vše, co následuje, se děje jinak. Astrální tělo ovšem, sto- jí-li před zraněním, vidí celou souvislost. Můžeme říci, že astrální tělo je jasnozřivé. A pravé Já, které spočívá ještě hlouběji v podvědomí, které máme nejhluběji, je ještě jasnozřivější, mnohem jasnozřivější. Je vám jistě jasné, že jsme si fyzické tělo utvořili již na starém Saturnu, éterné tělo na [starém] Slunci a astrální tělo na starém Měsíci. Naše Já je mezi lidskými články miminkem, je z nich nejmladší. Toto Já bude utvářené tak, jak je nyní fyzické tělo, teprve na Vulkánu, tedy až poté, co proběhne jupiterský a venušský vývoj. Toto Já však zároveň spočívá v lůně duchovního světa. Pak, během období Vulkánu, bude z Já vyzářovat nesmírné vědění o celku života. Avšak toto vědění je v nás už teď a jupiterský a venušský vývoj bude spočívat v tom, že bude vyzvednuta příslušná schopnost.

Jestliže tedy pohlédneme na tento základ duševního života, spatříme nádherným způsobem naši spjatost s duchovním světem. Nám lidem je v normálním lidském životě dáno zprvu jen to, co přijímáme, když se Já zrcadlí ve fyzickém těle. Za ním však spočívá široce rozproštěné pozemské vědění, které je v éterném těle. Za ním zase spočívá jasnozřivé vědění, které je již v astrálním těle, a ještě jasnozřivější vědění, které je v pravém Já. Je dobré promyslet si tyto věci, dříve než se budeme věnovat tomu, co chci vlastně prohodit.

Co znamená smrt v mladistvém věku?

Vezměme si případ, který nám teď tisícovým způsobem tak hluboko promlouvá k duši, případ, kdy je nějaký člověk v mladistvém věku, jak se to teď často děje, na bojišti proveden branou smrti. Podívejte, dochází zde k tomu, že hlouběji spočívající články lidské přirozenosti, éterné tělo, astrální tělo a Já, jsou ze spojení s fyzickým tělem vyrvány úplně jiným způsobem, než když člověk zestárne a zvolna umře v posteli. Často tu dochází k rychlejšímu oddělení od fyzického těla. Už jsem mluvil o prorockých schopnostech éterného těla. Řekli jsme, že dokonce i v obrazech snu - který, jak známo, vzniká tím, že se astrální tělo sklání k éternému tělu a že se éternému tělu zrcadlí to, co prožívá astrální tělo - spočívá, kdybychom tyto obrazy dokázali jistým způsobem vyložit, něco prorockého, co poukazuje na náš budoucí život.

Pro toho, komu je uloženo, aby v těchto věcech bádal jako duchovní vědec, vyvstává na základě takovéhoto úvah důležitá otázka. Tu otázku si ovšem člověk musí nejprve položit, a v tomto položení otázky pak spočívá určité vedení k odpovědi, která poté musí vyplynout z jasnozřivého pozorování. Můžeme si například říci: Člověk je přece určen k tomu, aby zde na Zemi, probíhá-li život normálně, dosáhl patriarchálního věku a aby život spotřeboval pomalu. Na to jsou jeho éterné a astrální tělo a Já zařízené. Při normálním průběhu života to tak může být. Kulka, která člověka zasáhne, pak náhle

celou tu souvislost naruší. Tím se ale určitá schopnost, například schopnost éterného těla - zaměřím tuto úvahu na jednotlivého člověka - tedy síla, která by byla mohla po celý život jakoby prorocky působit a člověka vést ještě mnoha životními okolnostmi, vyrve ze života; oddělí se od fyzické pláně. Dejme tomu, že by [ho] kulka nebyla zasáhla - můžeme stanovit tuto hypotézu a pominout to, že to je samozřejmě karma. Člověk by pak tuto sílu ve svém éterném těle spotřebovával postupně, možná v průběhu mnoha let. Tato síla přesto v jeho duševním nitru je; není tomu tak, že by tam nebyla. Že tu je, vidíme už tehdy, když se člověk, kterého zasáhla kulka, ohlíží za svým životním tablo; ohlíží se v éterném těle. Už jsem naznačil, že toto životní tablo má úplně jiný charakter. Má takový charakter, jako by přicházelo z vnějšího světa a nemuselo být až tak vytvářeno vnitřním světem. Zkrátka, tato energie, tato síla, která tu je odřezána, je v člověku. A pozorování také ukazuje, že tu je a že proměňuje celý život následující po smrti. Stejně je tomu se silou, která je v astrálním těle. I tu bychom používali během celého života. I ta je ještě tu. Zkrátka, člověk prochází branou smrti úplně jinak, je-li násilně vyrván z fyzického života, například když je zasažen kulkou a v důsledku toho opustí život, než kdyby byl zvolna umřel v posteli.

Pro duchovního badatele ovšem vyvstává ona velká otázka: (:o to ale vlastně znamená? Co to znamená pro epochu, že člověk v důsledku toho, co jsem uvedl, vnese do duchovního světa něco úplně jiného, než co do něj vnáší, když vyžije svůj život? Pro epochu, jako je ta, v níž žijeme, to má nekonečně velký význam, neboť do duchovního světa se vnáší mnohé z toho, co bylo popsáno. Co to pro duchovní svět znamená? To je nesmírně významná otázka.

[... Se vstupem do duchovního světa se mění všechny pojmy a představy - při iniciaci, ale i v případech smrti. Lidstvo se nyní stále více upíná k „bytí“, tj. k tomu, co je hmatatelné. Myšlenka pro ně přestává být skutečností; myšlenka pro ně nepatří k „bytí“, k tomu, co je. V duchovním světě je však toto „bytí“ nicotné. To, co „je“ - ve smyslu fyzického bytí - je pro zemřelé duše bezcenné. Má-li něco v duchovním světě skutečně „být“, musí to být nejprve probuzeno. V duchovním světě je jen to, čeho se člověk dopracuje vlastní imaginací; člověk tu musí být - v duchu - neustále činný]

Ideály jako to, co být má

Je-li někdo tady [tj. na tomto světě] praktickým materialistou a nedokáže věřit v ideály, pak miluje pouze bytí. Aby se tu však nešířilo smýšlení o pouhém hrubém bytí, objevují se vždycky čas od času idealisté, kteří lidem přinášejí víru v sílu ideálů a jejich účinnost v historickém pokroku. Do světa jsou vnášeny ideály mravnosti, krásy, zbožnosti. Jistě, materialisté hrubého zrna na ně pranic nedají; nanejvýš je odbudou několika slovy. Ale právě to, co není hrubě jsoucí v hmotném smyslu, je vnášeno na fyzickou pláň jako něco, co má v životě cenu. A pozoruje-li někdo vývoj lidstva na Zemi z vyššího lidského hlediska, řekne si: Jistě, příroda je velkolepá a významná; je prostě tu. Co by však byl celý tento lidský život, kdyby existovala jen jsoucí příroda - i kdyby byla sebekrásnější - kdyby člověk nemohl mít ideály, kdyby nemohl být povzbuzován nikoli tím, co je, nýbrž tím, co má být, ať už v oblasti mravního, náboženského, nebo uměleckého či pedagogického života?

Z duchovního světa v podobě ideálů lidství tak vniká [do tohoto světa] to nejsoucí - to, co není, ale co má být a co teprve činí život cenným. Dobře to vnímá každý, kdo se zcela neutopil v bažině materialismu. A tak teprve ti, kdo vystupují v průběhu dějin a jsou ve zvláštním smyslu nositeli ideálů, dělají život, jaký je, cenným na základě toho, jaký má být.

Idealisté na Zemi a poslové pro nebesa

A duchovnímu badateli se ukazuje, že z duchovního světa se člověk ohlíží za pozemským životem podobně, ovšem tak, že jako vyšší duše touží po tom, aby ne všechno na Zemi pouze „bylo“, ale aby mezi tím, co se na Zemi vyskytne, bylo i něco, co v tom nejmenovitějším pozemském smyslu „není“. Do pozemského bytí musí být přimícháno něco, co v obvyklém pozemském smyslu není. A to se duchovnímu badateli ukazuje jako něco, abych tak řekl, nekonečně významného v případě životů, které měly předpoklady dlouhého trvání, avšak byly násilně ukončeny. V případě takového života tu máme část, která při pohledu z duchovního světa byla vlastně určena k bytí, avšak toto bytí nenaplnila. Dejme tomu, že nějaký člověk podle svých životních sil žil na světě místo do sedmdesáti, osmdesáti let jen do pětadvaceti, šestadvaceti let. Pak ho, řekněme, zasáhla kulka. Články jeho bytosti se náhle od sebe odpoutaly. Ěterné tělo, astrální tělo a Já mohly ještě dlouho uplatňovat možnost uchovávat fyzické tělo. To, co po onom výstřelu ještě mohlo následovat, bylo určeno pro pozemskou existenci; v bytí se to však nenaplnilo.

Při pohledu z onoho světa to však vypadá takto: Tam dole není jen bytí; k pozemskému bytí je také přimícháno něco, co je k bytí určeno, co však bytí nepřežilo, tedy bytí, které existuje jen co do možnosti. V jistém smyslu tedy také něco, co být má. Proto ti, kteří z vnější příčiny záhy skončí svůj život, když projdou branou smrti, jsou pro duchovní svět duchovními posly v podobném smyslu - ovšem pouze podobném, nikoli stejném - jako idealisté, kteří přicházejí na Zemi, aby k tomu, co je, přimíchali to, co být má. Ti, kdo záhy prošli branou smrti, tak stoupají vzhůru, aby nebesům přinesli zprávu o tom, že tam dole na Zemi je i to, co být má, nejen to, co je.

Je nesmírně hlubokým a významným objevem, který můžeme učinit, dostaneme-li se k této kapitole duchovního bádání, když poznáme ony idealisty obrácené k nebi, kteří se idealisty stávají tím, že zde na Zemi uvedeným způsobem projdou branou smrti. A v této době se sluší, abychom se s touto myšlenkou ve své duši skutečně spojili.

Vstoupíme-li na pláň duchovního života, je nutné, aby tu vedle těch, kdo jaksí konají svůj úkol v duchovním životě, byli i ti, kdo poukazují na Zemi; do vývoje Země tak vlastně něco vetkali, avšak vyňali to dříve, než to podle předpokladu mělo být vyneseno nahoru. Proto také lze říci, že ti, kdo procházejí branou smrti, se pro lidské duše v duchovním světě stávají v mnoha ohledech těmi, kdo umožňují víru ve vznešenost pozemského života, kdo na onom světě umožňují věřit, že pozemský život v sobě jako to, co je cenné, skutečně obsahuje také něco duchovního. Zaujímají tam podobné postavení jako tady na Zemi idealisté.

Násilná smrt v jedné inkarnaci, život pro lidstvo v další inkarnaci

Je skutečně třeba, abychom si uvědomili, že lidi, žijící dál v duchovním světě, si nesmíme představovat takové, jací byli naposled tady. Triviální představa, kterou lidé mají, například že děti, které jako děti zemřou, žijí jako děti dál, samozřejmě není správná. Podoba, kterou mrtví naposled měli, se tak může obrazně v imaginaci objevit; není to však podoba, nýbrž výraz. Člověk může zemřít jako dítě, avšak lidská bytost, která byla v dítěti vtělená, může být velmi vyvinutou duší a po smrti může jako velmi vysoce vyvinutá duše žít dál. O tom jsem se už často zmiňoval.

Vidíme ovšem, že do duchovního světa je vynášeno něco, co náleží k tomu, co má být, a co je sice

spojené s pozemským bytím, avšak v pozemském bytí se neuplatňuje a patří jaksí k onomu světu. To se podílí na vývoji, kterým lidská duše prochází mezi smrtí a novým narozením. Vidíme, že lidé, kteří prošli branou smrti, prožívají život mezi smrtí a novým narozením tak, že jaksí to lidské, co je na Zemi, uvádějí do představ v mnohem širším, obsáhlejší smyslu, než jak to mohou do [svých] představ uvádět ti, kdo svůj pozemský život normálně dožili. To samozřejmě nic nemění na tom, co je člověku předznamenáno karmou. Jestliže člověk zestárne, je to karma. Jestliže zemře mladý, je to karma. Ale stejně jako se člověk nemůže na Zemi stát libovolně tou či onou individualitou podle pozemského vědomí, nemůže na základě pozemského vědomí ani určit, jak se má utvářet [jeho] život mezi smrtí a novým narozením. Přejde-li tedy člověk z fyzické existence do duchovního světa násilně, má mnohem intenzivnější imaginativní náhled na všechno lidské, než jaký má, vstoupí-li do duchovního světa jiným způsobem.

Lze říci, že lidé, kteří takto projdou branou smrti, mají během svého života mezi smrtí a novým narozením zvláště blízko k tomu, co se na Zemi děje v obecně lidském smyslu. Můžeme to vidět, jestliže zkoumáme lidi, kteří v určitém období svého života vykonají něco obzvlášť důležitého, kdy tedy záleží na tom, aby tento člověk příslušnou věc vykonal. Řekněme, že někdo ve svých devětačtyřiceti letech vykoná něco - samozřejmě, že to lze vidět jen okultním pohledem - co je v určitém směru nesmírně významné. Zpětně to prozkoumáme. Pak toho člověka nalezneme v dřívějším vtělení a zjistíme, že tehdy možná právě ve svých devětačtyřiceti letech zemřel více méně násilnou smrtí. To znamená, že tak dosáhl právě onoho silného spojení s ideálním vývojem tady na Zemi a že přijal ono „co má být“ pro duchovní svět. Tím získal velkou sílu, kterou včlenil do celé své duševní bytosti, aby právě v onom konkrétním roce vykonal onu konkrétní věc. Z toho zase můžeme vidět - už jsem o tom mluvil minule - že lidé, kteří mají zejména svou vůli leccos způsobit, kteří tedy žijí spíše obecně pro lidstvo, si v některé dřívější inkarnaci nějakým způsobem přinesli do duchovního světa život, který „má být“.

Vývoj Země potřebuje oběti života

Pokud si někdo chce představovat život v duchovním světě jen jako poněkud zředěný pozemský život, pak je neobyčejně obtížné smířit se s představou, kterou získáváme o duchovním životě: že tady je fyzický život ustavičně známý sám od sebe; že na onom světě je život, který je neznámý, a že i v tomto ohledu platí v duchovním životě opak. Lidé obvykle nemají hned správnou představu o tom, že když pro to nic neudělají, je v duchovním životě všechno tmavé a temné, že všechno musí nejprve vynést na světlo; že všechno, co je v tomto světě, je z onoho světa viditelné (z onoho světa, který je pro nás ovšem naším světem), a že to významné, co je přimícháno, spočívá v tom, co má být. To je představa, kterou si člověk musí osvojit, chce-li náležitým způsobem poznat souvislost fyzického života se životem duchovním.

Řekl jsem, že v naší době je skutečně velmi dobré seznámit se s těmito představami. Neboť duše dotčená bolestí se dnes tak často ptá: Proč jen musí být tolik lidí v rozpuku mládí odvoláno do duchovního světa? Proč zde nemohou rozvíjet svůj život? A jakkoli zvláště to zní - jak říkám, duchovní pravdy se někdy mohou jevit jako něco ohavného - přesto je to pravda: Do duchovního světa musí být vnášena možnost pohlížet na Zemi tak, aby tato Země mohla být sama proniknuta duchem. Kdyby všichni lidé dosáhli normálního stáří, kdyby žádný člověk nebyl schopen obětovat se jako mučedník, obětovat se v raném věku, pak by Země z onoho světa vypadala jako propadlá bezcennému bytí. To, co je zde Zemi přimícháno v podobě ideálů, je ale zároveň také tím, co vždycky z minulosti vytváří lepší budoucnost. A to souvisí i s tím, co se tu obětuje. Člověk, který v šestadvaceti letech

obětuje celý svůj následující život, dává celý tento následující život, který by jinak vynaložil na svou vnější práci, procesu pokroku lidstva. To, co lidé obětovali z životů, které zde jinak ještě mohli prožívat, žije dál v silách pokroku, které tu jsou. Vývoj Země potřebuje oběti života. Z toho můžeme vidět, jak se to, co je jinak v naší materialistické epoše vlastně již jen abstraktní pojem, stává nekonečně konkrétním.

Ještě v jiném smyslu, než jsem zde uvedl v červenci, můžeme říci: V celé souvislosti pokroku lidstva působí nejen éterná těla, ale i práce těch, kdo záhy prošli smrtí. Práce těchto individualit je taková, že můžeme říci: Kdo jsou ti, kteří pracují především pro obecné záležitosti lidstva a v pozdějších inkarnacích si dávají obecné úkoly? Jsou to ti, kteří v dřívější inkarnaci prošli nějakým způsobem obětní smrtí. Oddané povahy, klonící se zde na Zemi k duchovním záležitostem, za to vděčí svému životu v jedné z předchozích inkarnací, životu, který lze nazvat martyriem. Země by nemohla jít dál, kdyby se lidé neobětovali.

A když toto uvážíme, drazí přátelé, pak můžeme z přítomnosti pohlédnout do budoucnosti. Tak nesmírně mnoho lidí je teď obětováno, tak nesmírně mnoho se jich obětuje. Třebaže je to velmi bolestné z osobního hlediska, můžeme najít usmíření v tom, podíváme-li se na to z hlediska moudrosti světa. Právě tolik, kolik je nyní obětováno, bude dáno budoucnosti v podobě sil pokroku. Dneska se to ještě dostatečně nebere v úvahu, avšak bude se to brát v úvahu, až za materialistickým vývojem lidstva uplynou ne staletí, ale mnoho tisíciletí. Materialismus obrovskou rychlostí vyvodí své důsledky. Vnitřně bylo vrcholu materialismu dosaženo v devatenáctém století, lidé by však utonuli v materialismu, nedojde-li k obratu. Tento obrat má nastat prostřednictvím duchovní vědy. Může však nastat jen tehdy, budou-li velké síly pracovat na tom, aby se to ideální skutečně vpracovávalo do pozemského života. Mnozí, kteří jsou nyní odvoláváni, budou sloužit tomu, aby Země nepropadla materialismu, aby nepanoval výhradně materialismus.

R. Steiner, přednáška pro členy Anthroposofické společnosti z 20. listopadu 1915 v Berlíně, in: Schicksalsbildung und Leben nach dem Tode, GA 157a, str. 54nn.